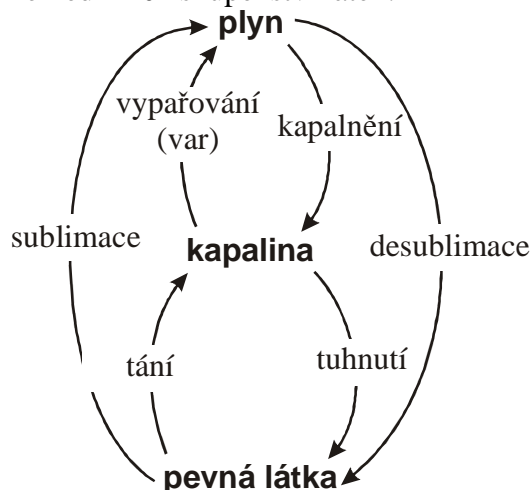

2.6.1 Tání a tuhnutí I

Předpoklady: 2103, 2401, 2504

Přehled změn skupenství látek:

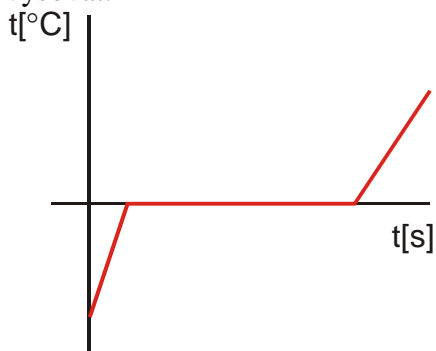
Tání

Zahříváme pevnou látku (led, vosk, olovo) $\Rightarrow$ zvyšuje se její teplota $\Rightarrow$ po určité době se promění v kapalinu (roztaje).

Dva možné průběhy:

Tání ledu

Zahříváme led -10°C $\Rightarrow$ zvyšuje se jeho teplota, ale jinak se nemění (stále stejné vlastnosti) $\Rightarrow 0^{\circ}\text{C}$ $\Rightarrow$ ohřívání se zastaví a led se mění ve vodu (vždy při stejné teplotě 0°C), dokud se všechny led nezmění na vodu, teplota se nemění $\Rightarrow$ po přeměně všeho ledu na kapalinu se její teplota začne opět zvyšovat.

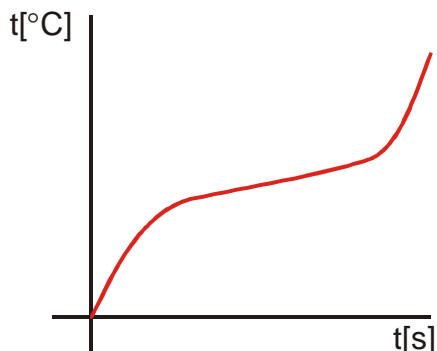
Existuje teplota tání $t_f = 0^{\circ}\text{C}$.

Proč se zastavilo ohřívání?

Dodávané teplo se spotřebovává na rušení vazeb mezi částicemi $\Rightarrow$ nezvyšuje se kinetická, ale potenciální energie částic.

Tání vosku

Vosk 20°C je tvrdý, zahříváme ho $\Rightarrow$ teplota se zvyšuje, kromě teploty se mění i vosk, začíná měknout $\Rightarrow$ vosk se postupně změní v kapalinu, ohřívání se na rozdíl od ledu nezastaví, pouze se zpomalí $\Rightarrow$ po přeměně vosku v kapalinu se ohřívání opět zrychlí.

Vosk nemá teplotu tání.

Proč se zpomalilo ohřívání?

Dodávané teplo se spotřebovává na zvyšování kinetické energie částic i na rušení vazeb mezi částicemi $\Rightarrow$ zvyšuje se nejen kinetická, ale i potenciální energie částic.

Proč se chovají jinak?

Krystalická látka $\Rightarrow$ všechny vazby stejné
 $\Rightarrow$ rozpadají se při stejné teplotě.

Amorfní látka $\Rightarrow$ vazby se liší $\Rightarrow$ různé
vazby se rozpadají při různých teplotách.

Částice v různých pevných látkách vážou různé vazby $\Rightarrow$ různé teploty tání.

Dodatek: Situaci částic při tání si můžeme představit na příkladu kuličky. Částice vázaná v krystalu má určitou potenciální energii (jako kulička na dně důlku) a určitou kinetickou energii (kulička se na dně důlku kutálí sem tam). Zrušení vazeb částice se zbytkem krystalu si můžeme představit jako vyndání kuličky z důlku (zvýšení potenciální energie kuličky). Kinetická energie kuličky se tím změnit nemusí (kutálí se stále stejnou rychlostí).

Teplotu tání ovlivňuje:

- vnější tlak (více později),
- chemické přísady (sůl snižuje teplotu tání vody $\Rightarrow$ solení silnic, voda taje už při -6°C).

Př. 1: Najdi výhody a nevýhody solení silnic.

Výhody: Snadné a dokonalé odstranění sněhu ze silnice.

Nevýhody: Zvětšená koroze aut, poškozování přírody solí, metoda funguje pouze při teplotách, které nejsou příliš nízké (přibližně do -6°C , i když s vyšším obsahem soli je možné se dostat až k -21°C).

Množství tepla, které musíme dodat tající látce, je přímo úměrné její hmotnosti:

$$Q = L_t = m \cdot l_t$$

l_t - **měrné skupenské teplo tání** (teplo nutné k roztátí 1 kg látky zahřáté na teplotu tání)

látka	led (voda)	NaCl	olovo	železo	cín
l_t [kJ · kg ⁻¹]	334	500	23	279	59
t_t [°C]	0	801	327	1535	232

Př. 2: Urči, o kolik stupňů by se zahřála voda, které bychom dodali teplo potřebné na roztátí stejného množství ledu o teplotě 0°C .

$$l_t = 334000 \text{ J} \cdot \text{kg}^{-1}, \quad c = 4200 \text{ J} \cdot \text{kg}^{-1} \cdot \text{K}^{-1}, \quad \Delta t = ?$$

$$Q_t = Q_o$$

$$m \cdot l_t = m \cdot c \cdot \Delta t$$

$$l_t = c \cdot \Delta t$$

$$\Delta t = \frac{l_t}{c} = \frac{334000}{4200} \text{ }^\circ\text{C} = 79,5^\circ\text{C}$$

Voda by se ohřála o $79,5^\circ\text{C}$.

Pedagogická poznámka: V předchozím příkladu bude opět nejvíce problémů se vzpomínáním na vzorec $Q = mc\Delta t$.

Měrné skupenské teplo vody je poměrně velké:

- Sníh na jaře odtává pomalu (pokud do něj neprší).
- Kvůli zahánání žízně se nemá jíst sníh (nebezpečí umrznutí).

Př. 3: Urči, kolik tepla je potřeba k roztátí 2 kg olova o teplotě 20°C.

$$t_i = 327^\circ\text{C}, l_i = 23000\text{ J}\cdot\text{kg}^{-1}, c = 129\text{ J}\cdot\text{kg}^{-1}\cdot\text{K}^{-1}, t_0 = 20^\circ\text{C}, Q = ?$$

Olovo musíme nejprve teplem ohřát na teplotu tání a pak dalším teplem roztát.

$$Q = Q_{\text{ohřátí}} + Q_{\text{tání}}$$

$$Q = mc\Delta t + ml_i$$

$$Q = 2 \cdot 23000 + 2 \cdot 129(327 - 20) = 120000\text{ J}$$

K roztátí 2 kg olova o teplotě 20°C je třeba 120000 J.

Př. 4: Před nástupem lednic se pivo ve sklepech chladilo ledem nasbíraným z rybníků.

Urči, kolik Kč ušetří svým roztátím ve sklepě ledová kra o ploše 10 m² a průměrné tloušťce 40 cm. 1 kWh stojí 5,20 Kč, na 2 J tepla, které lednička přesune ze sklepa do okolí, spotřebuje 1 J elektrické energie. Hustota ledu je $\rho = 917\text{ kg}\cdot\text{m}^{-3}$.

$$l_i = 334000\text{ J}\cdot\text{kg}^{-1}, S = 10\text{ m}^2, h = 40\text{ cm} = 0,4\text{ m}, \rho = 917\text{ kg}\cdot\text{m}^{-3}, Q = ?$$

Hmotnost nasbíraného ledu: $m = V\rho = Sh\rho = 10 \cdot 0,4 \cdot 917\text{ kg} = 3668\text{ kg}$

Teplu přijaté ledem během tání: $Q = ml_i = 3668 \cdot 334000\text{ J} = 1,23 \cdot 10^9\text{ J}$.

Energie odebraná ledničkou ze sítě: $E = \frac{Q}{2} = 6,13 \cdot 10^8\text{ J}$.

1 kWh (odebíráme výkon 1000 W po dobu jedné hodiny): $E = 1000 \cdot 3600\text{ J} = 3,6 \cdot 10^6\text{ J}$.

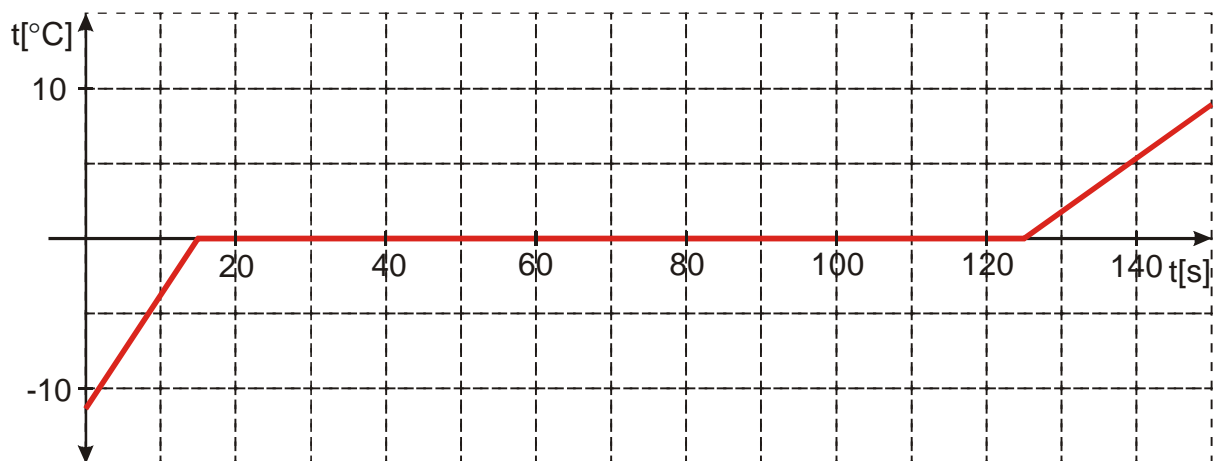
Počet spotřebovaných kWh: $\frac{6,13 \cdot 10^8}{3,6 \cdot 10^6} = 170$.

Zaplacená částka: $170 \cdot 5,2\text{ Kč} = 884\text{ Kč}$

Ledová kra o hmotnosti 10 t by ušetřila 884 Kč (to se zřejmě nevyplatí).

Pedagogická poznámka: Předchozí příklad je pro studenty těžký kvůli velkému množství kroků, které musejí k jeho vyřešení udělat (jejich jednoduchost studentům situaci příliš neusnadňuje). Dalším problémem je převádění kWh na Joule.

Př. 5: Na grafu je zachyceno ohřívání 0,5 kg ledu. Urči tepelný výkon vaříče.

$l_t = 334000 \text{ J} \cdot \text{kg}^{-1}$, doba tání $\Delta t = t_2 - t_1 = 125 - 15 \text{ s} = 110 \text{ s}$, $m = 0,5 \text{ kg}$, $P = ?$

Teplo dodané vaříčem se spotřebovalo na roztátí ledu.

$$W = Q$$

$$Pt = ml_t$$

$$P = \frac{ml_t}{t} = \frac{0,5 \cdot 334000}{110} \text{ W} = 1520 \text{ W}$$

Tepelný výkon vaříče je 1520 W.

Shrnutí: